

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI

IVAN BARIĆ:

ANALIZA NARATIVA I DISKURSA O ROMIMA U POPULARNOJ
GLAZBI NA PODRUČJU BIVŠE JUGOSLAVIJE

ZAGREB, 2015.

Ovaj rad izrađen je na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu pod mentorstvom doc.dr.sc. Marte Zorko i predan je na natječaj za Rektorovu nagradu u akademskoj godini 2014/2015.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Metodološki okvir, ciljevi i plan rada.....	2
2.1. Popularna geopolitika i popularna kultura: istraživanje narativa i diskursa.....	2
2.2. Plan istraživanja i ciljevi rada.....	5
3. Teorijski okvir.....	8
3.1. Specifičnosti Roma kao etničke manjine.....	8
3.2. Romi na Balkanu.....	9
3.2.1. Prikaz statističkih podataka u državama obuhvaćenim u istraživanju.....	9
3.2.2. Prikaz statističkih podataka u ostalim državama.....	12
3.3. Primjeri negativnih diskursa u ostalim proizvodima popularne kulture.....	14
4. Rezultati istraživanja i rasprava.....	16
5. Zaključci.....	21
6. Popis literature.....	22
7. Prilozi.....	26
8. Sažetak.....	33
9. Summary.....	34

POPIS SLIKA I PRILOGA

SLIKE

Slika 1. Prikaz rezultata istraživanja prema kôdu
(pozitivan, negativan ili neutralan diskurs).....17

Slika 2. Prikaz rezultata istraživanja prema kôdu
(pozitivan i neutralan nasuprot negativnog diskursa).....18

PRILOZI

Prilog 1. – Popis analiziranih pjesama.....26

1. UVOD

Važnost istraživanja diskursa proizlazi iz činjenice da se identitet konstruira kroz različite sfere ljudskih međuodnosa. Petrović (2006: 213-215) ove sfere dijeli na sferu intimnih odnosa, koja podrazumijeva socijalizaciju unutar obitelji, samospoznaju i samopercepciju; sferu ekonomskih odnosa, koja podrazumijeva materijalne i klasne interese, sferu političkih odnosa, koja podrazumijeva djelovanje unutar zajednice i političko odlučivanje, i, naposljetku, sferu kulture, koja podrazumijeva jezik, komunikaciju i društvene norme. Kroz navedene sfere pojedinci i grupe, „skupljajući iskustvo, znanje, te razmjenjujući informacije, dolaze do razumijevanja i artikulacije sličnosti i razlika“ (Petrović, 2006: 215). Nadalje, sferu kulture Petrović (2006) naziva *carstvom znakova*. Znakovi posreduju svim ljudskim odnosima i pomoću njih postajemo svjesni odnosa i procesa, „usmjeravamo i koordiniramo (politička i ekonomska) djelovanja, stvaramo prostore zajedništva i razlike, komunicirajući preko znakova prenosimo osjećaje, znanja i iskustva u prostornom i vremenskom smislu, kodificiramo društvene i pravne norme, znakovima zapisujemo događaje stvarajući sjećanja i povijest, njima zapisujemo mnijenja i znanja, riječju, njima artikuliramo stvarnost“ (Petrović, 2006: 215). U slučaju stvaranja većinskog nasuprot manjinskih identiteta, upravo su kulturna sfera i diskursi koji se pojavljuju u kulturnom prostoru iznimno važni. Romi kao specifična etnička manjina, s jedne strane bez matične države, a s druge strane karakteristični za prostor Balkana uglavnom su u proizvodima popularne kulture negativno diskurzivno određeni. Iako je romska glazba ostavila traga u kulturnom prostoru Balkana i zemalja bivše Jugoslavije, ona je uglavnom ostajala van *mainstream* pravaca. Ovaj glazbeni izričaj ostaje u okvirima narodne glazbe ili utjecaja na narodnu i popularnu glazbu na ovim prostorima. Diskursi koji se stvaraju o Romima u popularnoj glazbi, koja je prvenstveno komercijalna, utjecajna i široko rasprostranjena, oni su koji ostavljaju traga na percepciju većinskog stanovništva prema Romima. U tom su kontekstu diskursi potencijalni pokazatelji diskriminiranosti i etiketa različitosti, koje se mogu, često i nesvjesno, pridavati i širiti, te egzistiraju u javnom prostoru. Glavna je pretpostavka kako oni u popularnoj glazbi nisu pretežito negativni, ali ih je moguće tipološki odrediti prema stereotipima vezanim uz način života romske populacije. Carstvo znakova kojima se stvaraju stavovi i oblikuju društvena percepcija i procesi, te koji formiraju kulturnu sferu određenog prostora, itekako su s tim prostorom povezani i utječu na odnose prostora, stanovništva i moći. U konkretnom slučaju dokazat ćemo da su diskursi o Romima u popularnoj glazbi, oni karakteristični za područje država bivše Jugoslavije, pretežito pozitivni, ali također diskurzivni i povezani s karakteristikama vezanima uz stil života i običaje.

2. METODOLOŠKI OKVIR, CILJEVI I PLAN RADA

2.1. Popularna geopolitika i popularna kultura: istraživanje narativa i diskursa

Geopolitika uključuje okvir, odnosno „proces stvaranja okvira za interpretaciju pojedinih događaja dajući im nov smisao“ (Ó Tuathail, Dalby i Routledge 2007: 16). Definiran samo kao okvir ili šire kao interpretativni smisao, diskurs je sastavni dio geopolitike. Štoviše, istovremeno ju stvara i objašnjava. Foucault diskurs definira kao „regulirani set tvrdnji koje se u kombinaciji s drugima shvaćaju na predvidljivi način“ (Mills, 2003: 54). Diskurs „ne prevodi stvarnost u jezik, on se mora smatrati sustavom koji stvara percepciju stvarnosti ... ne postoji ne-diskurzivna stvarnost, sve je konstruirano i prihvaća se kroz diskurse“ (Mills, 2003: 55). Ó Tuathail, Dalby i Routledge (2007: 15) tvrde da se diskurs mora proučavati paralelno s proučavanjem geopolitike i definiraju ga kao uobičajenu praksu stvaranja značenja o svijetu. Odnosno, pozivajući se na Spivakov (1988) izraz *worlding*, govore o uokvirivanju slike o svijetu koja je vrlo često subjektivna.

S obzirom da je „geopolitika diskurs koji ima ambicije stvaranja specifičnog svijeta – s ciljem davanja značaja svjetskoj politici – moramo obratiti posebnu pažnju načinu na koji se označava globalni prostor, načinu korištenja metafora i slika u procesu stvaranja imidža svjetskih politika“ (Ó Tuathail, Dalby i Routledge 2007: 15). Uzimajući u obzir mikrogeopolitiku, koja se bavi izučavanjem entiteta manjih od državnih, onih različitih organizacija, struktura ili manjina (Geopolitički rječnik, 2006), geopolitičkim diskursima moći možemo smatrati i one niže od državne razine, posebice u okviru suvremene geopolitike. Diskursi o Romima općenito, ali i posebno na Balkanu, izrazito su negativni (Malvinni, 2004; Kanižaj, 2006; Silverman, 2012; 2014).

Popularna geopolitika je, kao podvarijanta kritičke geopolitike koja se bavi proučavanjem diskursa u popularnoj kulturi, središnja teorijska osnovica. Istraživanju u radu pristupamo iz perspektive kvalitativnih metoda analize kombinirajući uobičajene postupke u slučaju analize sadržaja, narativa i diskursa u društvenim znanostima. Dodatne specifičnosti proizlaze iz metoda i njihove kombinacije; „za razliku od mnogih kvalitativnih okvira, istraživanje narativa ili diskursa nema automatske ishodišne i završne točke“ (Andrews, Squirre i Tamboukou, 2013:1). Također, u analizi diskursa i narativa ne postoje „očite kategorije na koje se treba fokusirati [u istraživanju] kao što je to u slučaju tematskih pristupa analizi sadržaja ili pri analizama specifičnih elemenata jezika“ (Ibidem). U području često sporne analize diskursa ne postoje uvriježena pravila istraživanja narativa. Stoga se najčešće diskursi istražuju u interdisciplinarnom okviru, a istraživački dizajn ovisi o specifičnostima

istraživačkih pitanja i polja istraživanja. Nadalje, svaka disciplina koristi se sebi svojstvenim metodama istraživanja dizajniranim prema vlastitim potrebama i procesima koje istražuje. Povijesna pozadina „teorijskog kolaža u istraživanju narativa je razlog današnje široke varijabilnosti u njegovoj konceptualizaciji kod istraživača, izučavanja ili važnosti (Andrews Squirre i Tamboukou, 2013:5). U tom kontekstu najviše istraživanja diskursa i narativa u području, primjerice, političke psihologije tendira istraživanju preferencija, u području sociologije utjecaja na društvo, u okviru medijskih studija najčešće se izučava njihova konstrukcija, ali i utjecaji na publike. U područje političke geografije i geopolitike istraživanja diskursa i diskurzivne logike svjetskog poretka uvodi kritička geopolitika. Prepoznajući popularnu geopolitiku kao svoju ravnopravnu podvrstu po prvi se put uvodi istraživanje diskursa u popularnoj kulturi i njihovih utjecaja na tvorce javnih politika, kao i društvo u cjelini, kao područje izučavanja u okvirima suvremenog razvoja discipline.

Pionir ovog pristupa je Jason Dittmer (2010, 2013). Iako se bavi prvenstveno studijama slučaja filma, stripa, video igara, propovjedi i novih medija (2010), ili kasnije super-heroja (2013); uvod knjige *Popular culture, geopolitics and identity* započinje upravo s primjerom glazbe. Smatra da glazba ima „posebnu ulogu u kulturnoj imaginaciji“ (2010:XV). Glazba, prema njegovom tumačenju, ima veliku moć. S obzirom na moć utjecaja na raspoloženje pojedinca, zaključuje kako je glazba zaražena moći i politikom. Ukoliko okvir proširimo na kontrolu nad tekstem ili izbor ritma, vidljivo je da su moć i politika važan dio glazbe kao takve (Dittmer, 2010). Ova moć glazbe može imati značajnu ulogu u etiketiranju drugih i drugačijih. Navodeći niz različitih revolucionarnih pravaca u glazbi ukazuje na činjenicu da su svi nastali kao suprotnost društvenom, umjetno konstruiranom mainstreamu. Kasnije su oni postajali dijelom mainstreama. Zbog toga, „kritika ovih formi glazbe tokom godina ne tiče se samo kritike glazbenih pravaca, već kritike samog društva i onog tko kontrolira njegove granice. Stoga je, ukratko, politička“ (Dittmer, 2010: XVI).

Radova iz područja popularne geopolitike u Hrvatskoj nema mnogo. Neki od primjera su istraživanje o geopolitičkoj kulturi Japana u Animeu (Zorko i Mostarac, 2014) ili istraživanje diskursa Balkana u popularnoj glazbi (Cvitanović, 2009). Više iz perspektive povezivanja geografije i popularne glazbe, Cvitanović sumira dosadašnja istraživanja u tom području i zaključuje kako svi tvrde da „glazba kao oblik kulturne komunikacije i sveprisutni kulturni proizvod ima veliku ulogu u evociranju osjećaja mjesta, ali i procesu njegova stvaranja“ (Cvitanović, 2009:319). Tom logikom, poveznica glazbe i geografije ima izniman utjecaj i na identifikaciju i stvaranje identiteta, kao i pozitivnih ili negativnih diskursa. Glazbeni „tekstovi, melodije ili glazbeni stilovi nastali su u karakterističnim okolnostima, stihovi su

pisani na jezicima specifičnim za pojedine dijelove svijeta i narode, a autori putem tekstova izražavaju svoja viđenja događaja, ljudi, okolnosti i krajolika koji su relevantni za širi krug slušatelja“ (Saldanha, 2009 u Cvitanović, 2009: 319). Upravo je na taj način romska glazba svojevrsni specifikum prostora Balkana. Istovremeno, iako je nastala u ovim krajevima i ostavila duboki trag u glazbenoj produkciji zemalja na ovom prostoru, romska je glazba ostala izvan mainstream produkcije i popularnosti. Zbog toga želimo istražiti na koji su način Romi predstavljeni u pjesmama popularne glazbe na ovim prostorima, koji su stereotipi učestali, i razlikuju li se u mjestu nastanka i mjestu konzumacije. Središnja je pretpostavka da su diskursi o Romima u popularnoj glazbi neutralniji i pozitivniji od onih u medijima, na filmu i u ostalim proizvodima popularne kulture.

Diskurzivna analiza uobičajen je alat istraživanja u društvenim znanostima. Zapravo, radi se o setu pristupa proučavanja teksta ili nekog drugog empirijskog materijala, a razvila se iz različitih teoretskih tradicija i disciplinarnih područja (Halmi, Belušić i Ogresta, 2004: 35). Istraživanje diskursa u slučaju interkulturalne komunikacije proučavaju Scollon i Scollon (2001). Oni zaključuju da se društvena praksa i diskursi međusobno konstruiraju. Stoga, istraživanja interkulturalne i međukulturalne komunikacije su kompleksna istraživanja, jer su se razvila u širokoj lepezi disciplina koja uključuje antropologiju, sociologiju, društvenu psihologiju, komunikacijske znanosti, znanosti o upravljanju i poslovanju, te političke znanosti u međunarodnim okvirima (Scollon i Scollon, 2001).

U razvoju metodologije proučavanja, ali i promišljanja o diskursima, razvija se pristup kritične diskurzivne analize (Blommaert, 2005; van Dijk, 1993a; 1993b; Wodak, 2013). Ona želi promišljati iza struktura koje stvaraju diskurse, strategija, i drugih „značajki teksta, govora, verbalne interakcije ili komunikacijskih događaja koje imaju ulogu u njihovoj reprodukciji“ (van Dijk, 1993a: 250). Uloga diskursa u (re)produkciji pitanje je dominacije. U geopolitičkom smislu možemo govoriti o pitanju moći. Van Dijk dominaciju definira kao „practiciranje socijalne moći od strane elita, institucija ili grupa, koje rezultira društvenim nejednakostima, uključujući političke, kulturne, klasne, etničke rasne i rodne nejednakosti“ (van Dijk, 1993a: 249-250). U tom kontekstu, odnos stvaranja diskursa o manjini u većinskoj produkciji također se može smatrati dominacijom ili pitanjem moći.

2.2. Plan istraživanja i ciljevi rada

Početna faza istraživanja i priprema za pisanje ovog rada obuhvaćala je analizu i sintezu postojećih primarnih i sekundarnih izvora. Postojeća literatura u ovom je području oskudna. Istraživanja u Republici Hrvatskoj usmjerena su prema Romima općenito (Tatalović, 2005), i prema diskursima o Romima u medijima (Kanižaj, 2006). Istraživanje popularne glazbe i geopolitičkih diskursa usmjereno je prema istraživanju Balkana u smislu duha mjesta (Cvitanović, 2009). Strani izvori bave se pitanjima Roma u kontekstu filmske glazbe i njezine uporabe (Malvinni, 2004); utjecajem romskih izvođača i romske glazbe u migracijskim tokovima (Silverman, 2012; 2014); određenih podvrsta glazbe u kojima se pojavljuju elementi romske glazbe, ponovno u kontekstu migracija i migratornih procesa (Ashton-Smith, 2013) ili određenih autora u njihovoj povezanosti i upotrebi elemenata romske glazbe (Marković, 2013).

Nakon istraživanja literature i dokumenata o Romima, pristupilo se izradi modela i plana istraživanja konkretnog istraživačkog pitanja ovog rada. Istraživačko pitanje o diskursima Roma u popularnoj glazbi na prostoru bivše Jugoslavije formirano je s obzirom na zajednički kulturni prostor koji su države bivše Jugoslavije dijelile (Baker, 2010) i razumljivost jezika. Transnacionalnost glazbe odjednom je evidentirana nakon raspada bivše Jugoslavije, do čega se radilo o svojevrsnom zajedničkom kulturnom prostoru, bez obzira na „njegovo često poricanje od strane nekih država“ (Baker, 2010: 205). Tako konstruiranoj kulturnoj sferi romska glazba je dala svoj doprinos, i to ne samo u okvirima država bivše Jugoslavije, već i u okvirima čitave Europe (Silverman, 2012; 2014). Kao što se simbolične topografije različitih glazbenih pravaca pojavljuju i istražuju u svijetu (Daynes, 2009), tako i romska glazba daje svoj topografski pečat Balkanu kao široj kulturno definiranoj regiji. Glazbeni krajolici, definirani kao „prostori zvuka“, eng. *soundscape*s (Knight, 2006), postaju tako mjesta susretanja kultura i različitih utjecaja. Još jedan uvriježeni termin je *audioscape*s, pri čemu se podrazumijevaju specifičnosti prostora na kojima određena glazba nastaje. Prostori zvuka ili zvučni prostori „glazbenih produkata tako utječu na dinamiku kreativne društvene prakse glazbe“ (Leyshon, Matless i Revill, 1998:46). Posebne regije povezane su s određenim karakterističnim glazbenim izričajima koji utječu na formiranje identiteta (Hudson, 2006).

Cvitanović (2009, prema Jonesu i Rahnu, 1977), tvrdi da općeprihvaćena definicija popularne glazbe ne postoji. Definicije ovog pravca često se nalaze u njegovom razlikovanju od ostalih koje je lakše definirati (npr. klasična glazba ili narodna (folk) glazba Cvitanović 2009 prema

Tagg 1982). Tako je „popularna glazba namijenjena za masovnu distribuciju velikoj i često sociokulturno heterogenoj grupi slušatelja, pohranjena je i distribuirana u nepisanom obliku te je moguća jedino u industrijskoj monetarnoj ekonomiji, gdje postaje proizvod, i u kapitalističkom društvu, gdje odgovara zakonima slobodnog poduzetništva“ (Tagg, 1982: 40 u Cvitanović, 2009: 320). Ovim smo se parametrima vodili i u našem istraživanju. Sve tekstove pjesama koje smo pronašli putem različitih tražilica podvrgnuli smo testiranju postoje li na kanalu YouTube i time ograničili komercijalne od nekomercijalnih pjesama. Ključne koncepte popularne glazbe i analizu teksta kao jedan od obrazaca istraživanja u ovom području definira Shuker (2002), pozivajući se na relevantna istraživanja iz pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća. Analiza sadržaja, koja je bila glavni metodološki aparat toga vremena, kasnije su nadopunile analize narativa i diskursa. U istraživanju smo se vodili definiranim fazama istraživanja kod analize diskursa. Halmi, Belušić i Ogresta (2004: 43) faze predstavljaju slijedećim točkama istraživanja: (1) Formuliranje inicijalnih istraživačkih pitanja, (2) Odabir teksta za analizu, (3) Detaljna transkripcija teksta, (4) Pažljivo čitanje i kritičko preispitivanje teksta, (5) Detaljna izrada kodnih i kategorijalnih shema, (6) Izradba dijagrama i matrica, (7) Provjera pouzdanosti i vjerodostojnosti, (8) Interpretacija i izvedba zaključaka, i (9) Pisanje istraživačkog izvještaja.

Plan istraživanja uključuje dvije faze prikupljanja podataka i dvije faze njihove interpretacije. U prvoj fazi prikupljanja podataka koristit ćemo se komercijalnim internetskim servisom za razmjenu video sadržaja, a u drugoj fazi specijaliziranim stranicama koje sadrže popise pjesama s integriranim tražilicama. Sav materijal će se preslušati, transkribirati i dekodirati na dvije razine. Prva uključuje Jakobsonov model funkcija diskursa i njihove tipologizacije iz 1960. godine (Renkema 2004). Jakobson između pošiljatelja i primatelja raslojava diskurs prema četiri kategorije: kontekstu, poruci, kanalu i kôdu. Kontekst je za njega referencijski, a mi smo ga za potrebe istraživanja sveli na obilježja glazbe koja prati tekst, i kodirali prema tempu i emociji. Kao kontekst smo uzeli obilježja melodije, budući da referencijski i kontekstualno utječe na dojam čitave pjesme. Tempo smo pojednostavljeno podijelili na brzi i spori, a emociju na veselu i melankoličnu. Za Jakobsona je poruka poanta koju smo mi, za potrebe ovog istraživanja, prilagodili prema tekstu čitave pjesme na tipologiju prema podjeli pjesama u poeziji. Najčešća podjela je na ljubavne, socijalne, pejzažne, misaono-refleksivne i religiozne. Kanal je put odnosno način prenošenja poruke. U diskurzivnim modelima, pa i kod Jakobsona, on predstavlja tehnički model izvođenja, odnosno prenošenja diskursa. U ovom istraživanju kanal nije presudan jer je analiza usmjerena isključivo na pjesme. Prema tome, svi analizirani diskursi su govorni i to u tekstovima pjesama popularne glazbe. Posljednja

kategorija Jakobsonova modela je kôd, koji je za njega metalingvistički. U slučaju kritičke diskurzivne analize etničke skupine Roma i za potrebe ovog rada, kôd smo podijelili prema njegovom značenju i potencijalnim utjecajima koje može imati u društvu na percepciju Roma kao pozitivan, negativan i neutralan.

Dvije faze interpretacije dobivenih podataka uključuju kvantitativan i kvalitativan prikaz. Kvantitativan prikaz odnosi se na interpretaciju kôda i opće diskurzivnosti u prikazu Roma, čime planiramo potvrditi početnu pretpostavku da su diskursi o Romima u popularnoj glazbi na prostoru bivše Jugoslavije većinski pozitivni, za razliku od diskursa koji se pojavljuju u ostalim oblicima i proizvodima popularne kulture. Kvalitativan prikaz uključuje dublju diskurzivnu analizu i interpretaciju kvantitativnih pokazatelja prilagođenog Jakobsonovog modela za naše potrebe analize diskursa o Romima. Cilj ove dubinske analize je razviti tipološke kategorije diskurzivnih okvira koji se povezuju s Romima u popularnoj glazbi. Detaljnija diskurzivna analiza ovako definiranih tipova usmjerena je prema dekodiranju diskursa i analizi njihove korelacije prema ostalim kategorijama postavljenim u istraživačkoj fazi rada, određivanju ambijentalnog okvira i tempa, tipa pjesme, kao i analize potencijalnih publika.

Negativni aspekti i nedostaci istraživanja uključuju jezičnu barijeru koja je utjecala na ograničavanje, u geografskom smislu, samo na države nastale raspadom bivše Jugoslavije, orijentaciju prvenstveno na tekstove pjesama čime se gubi poveznica s izvornom romskom glazbom i ograničenost na tekstove pjesama u kojima se izrijekom spominju Romi (odnosno Cigani) u samom tekstu ili naslovu pjesme. Prva dva nedostatka nisu presudna, s obzirom na to da je definirano zbog čega se rad bazira isključivo na države bivše Jugoslavije, kao kulturni prostor koji ima svoju povijesnu poveznicu. Glazba također nije sastavni dio ovog istraživanja i potencijalno istraživanje romske glazbe prelazi okvire i dimenzije rada. Posljednje ograničenje je u našem slučaju i najveće. Pretraživanje tekstova prema ključnim riječima je u rezultatu pretraživanja isključilo one pjesme koje se referiraju na Rome, ali ih ne spominju izravno. Takve pjesme su također iznimno diskurzivne, i u većini slučajeva prepune negativnih diskursa. Jedan od primjera je pjesma Šaban hrvatskog izvođača Shortyja. S obzirom na to da bi uključivanje ovakvih pjesama zahtijevalo sofisticiranije tražilice i dublju analizu diskursa, to može ostati kao preporuka za neka buduća istraživanja u ovom području.

3. TEORIJSKI OKVIR

3.1. Specifičnosti Roma kao etničke manjine

Romi rijetko stvaraju zapise sami o sebi, već to najčešće rade drugi za njih (Hancock, 1997 u: Silverman 2012: 340). Iz tog razloga, zapisi o Romima često su puni stereotipa i teoretiziranja, a manjka im empirijske potvrde, te su Romi prikazivani onako kako su shvaćeni od strane promatrača, a ne onakvima kakvi zaista jesu. Said (2008) svoja promišljanja o Drugome definira izgradnjom identiteta *nasuprot* nekoga. Europa se tako izgradila u svojoj identitarnoj pripadnosti prema Drugome, u ovom slučaju Orijentu. Ipak, europsko drugo nije samo Orijent. Balkan kao drugo Europe, problematiziran je u nizu radova (Čolović, 2008a; Luketić, 2013; Todorova, 2006). Čolović smatra da na Balkanu vlada teror kulture, te da je to najveći razlog stereotipizaciji Balkana. Taj teror dolazi kao reakcija na frustraciju koju izaziva zapadna slika o Balkanu kao prostoru s kulturnim deficitom (Čolović 2008a; 2008b). Romi su s vremenom postali „suštinsko drugo za Europljane, egzotična manjina koja je istovremeno Jugoazijska, istočnjačka i 'orijentalna“ (Silverman, 2012: 338). Prikazivani su kao „na Zapadu, ali ne od Zapada, u modernom, ali ne i od modernog“ (Kirshenblatt-Gimblett, 1998: u Silverman 2012: 338). U dubljem raslojavanju drugog, na Balkanu, Romi su drugo samog Balkana, dio različitosti i stereotipa. Prezir prema „nekulturnom“ Balkanu najviše je rasprostranjen među samim Balkancima i sve se države trude dokazati kako nemaju poveznice s Balkanom (Todorova, 2006). Stoga i karakteristike Roma kao *balkanske* manjine utječu na njihovu isključenost i negiranje. Vrlo često službeni popisi stanovništva ne pokazuju realne podatke, što je jedan od pokazatelja ove tvrdnje.

Romi sačinjavaju povezanu, homogenu etničku grupu, a postoji i linearan put njihove migracije iz Indije pa sve do Zapadne Europe. Međutim, Romi su Indiju napuštali u valovima, a ne odjednom kao homogena grupa, te su postepeno dobivali zajednički identitet tek izvan same Indije. Također, prisutne su ogromne razlike između raznih grupa Roma, odnosno one same često ne dijele zajednički jezik, stil, ni kulturu. (Silverman, 2012: 355). Najvažnije grupe Roma su Kalderaši, Manuši i Gitani.

Silverman također tvrdi da su „Romi obično predstavljeni od strane ne-romskih znanstvenika, ... a nekada i njih samih, kao 'tradicionalni', 'pred-moderni', vezani rodbinski, običajima i konzervativizmom“ (Port, 1998 u: Silverman, 2012: 336). Međutim, Romi su također i savršen primjer globalnih post-modernih europskih građana – nisu vezani državom, jezikom, vjerom, ili teritorijem, a nužno su multijezični i multikulturalni.

3.2. Romi na Balkanu

Iako su Romi poznati kao nomadi, na teritoriju Istočne Europe često su više statični. Kao razlog tome Fraser navodi politike vlada i ekonomsku povijest (Silverman, 2012: 353). Osim što su najveća etnička manjina Europe, velik broj živi i na području Balkana. Romi na Balkanu predstavljaju posebno značajnu skupinu budući da su značajno utjecali na kulturu i razvoj prostora. Romska melodija prisutna je u mnogim pjesmama ne-romskih izvođača koje potječu s Balkana (neke su stekle i svjetsku popularnost, posebice one iz Rumunjske), ali i sami Romi česta su tema pjesama sa područja Balkana. Da bismo bolje razumjeli ulogu koju Romi imaju u pojedinim balkanskim državama, navest ćemo položaj koji Romi u njima ostvaruju.

3.2.1. Prikaz statističkih podataka u državama obuhvaćenih u istraživanju

Republika Slovenija

U Sloveniji, prema cenzusu iz 1991. godine, živi 2293 Roma, što je udio od 0.12% u cjelokupnoj populaciji, odnosno jednak udio koji su imali i 1953. godine, premda tada sa 1663 stanovnika. Međutim, u Sloveniji jedino Romi, Talijani i Mađari imaju priznat status etničke manjine. Na žalost, postoje velike razlike, te Mađari i Talijani imaju ustavom zajamčena prava, dok se Romima ona moraju posebno urediti statutom. Tako Talijani i Mađari mogu birati svog zastupnika u slovenski parlament, koristiti svoje matične jezike kao drugi jezik u miješanim područjima i slično, a Romi ne. Također, važno je naglasiti kako neslužbeni podaci govore o čak 7000 Roma koji žive u Sloveniji, a ne samo 2293, kao što je to prikazano službenim popisom (Ploštajner 2002: 84-93).

Republika Hrvatska

Romi u Hrvatskoj spominju se već od 1352. godine, međutim njihov broj se značajnije povećava tek nakon 1981. godine (Tatalović, 2005: 9). Zanimljivo, iako su 1981. i 1991. godine na cenzusima Romi činili samo 0.1% stanovništva, odnosno između tri i sedam tisuća ljudi, od početka novog milenija taj broj poprilično raste. Tako je na cenzusu 2001. godine broj Roma bio 9.463, odnosno 0.2 posto od ukupnog broja stanovništva, a do 2011. dogodio se drastičan skok na 16.975 stanovnika odnosno 0.4 posto ukupnog broja stanovnika. Još interesantnije je to što je, od cenzusa iz 1991., padao broj pripadnika svih manjina, osim romske, albanske i njemačke manjine, čiji broj u tom razdoblju raste. Međutim, Europska

komisija naglašava kako je predstavljenost Roma mnogo veća – procjene govore oko 30-40.000 ljudi, ali oni se ili ne izjašnjavaju, ili se izjašnjavaju kao pripadnici većinske zajednice. Također, navodi se kako mnogo Roma u Hrvatskoj nema nikakvo državljanstvo, čime su lišeni osnovnih ljudskih prava (Tatalović, 2005: 60). Tatalović naglašava kako se „Srbi, Bošnjaci i Romi, nalaze [se] u specifičnom položaju i imaju veliku važnost za rješenje manjinskih problema u Hrvatskoj“ (Tatalović, 2005: 27). Veliki problem predstavlja činjenica što, prema *Izveštaju o poštovanju ljudskih prava u Hrvatskoj za 2003. godinu*, (http://photos.state.gov/libraries/croatia/43650/human/hrights_report_2003_hr.pdf, 13.11.2014), čak 25 posto Roma nema dokumente o državljanstvu. Međutim, postoji Nacionalni program za Rome koji nastoji poboljšati položaj Roma u Hrvatskoj kroz niz instrumenata. Gledano u političkom smislu, Romi, zajedno s još 11 manjina, biraju jednog zastupnika u Sabor (Tatalović, 2005). Demografski gledano, Romi u Hrvatskoj bilježe brojčani porast od 41.3 posto, ali taj broj nije odgovarajući stvarnom broju, budući da mnogi Romi ne sudjeluju u popisu, a mnogi se izjašnjavaju na drugačiji način. Najviše Roma živi u Međimurskoj županiji (tamo sačinjavaju 2.4 posto ukupnog broja stanovništva), a zajedno s Romima koji žive u Gradu Zagrebu sačinjavaju 51.1 posto ukupne romske populacije u Hrvatskoj (Tatalović, 2005). Istraživanje Ajane Löw, kojim je ista sudjelovala na natječaju za Rektorovu nagradu akademske godine 2008/2009., pokazalo je da ispitanici u Hrvatskoj „najveću socijalnu distancu ispitanici izražavaju prema Romima“ (Löw, 2009: 16). Također, u dvije točke mjerenja se na prvom mjestu uvjerljivo, kao pojam koji ispitanici koriste za opis tipičnog predstavnika romske nacije, smjestio pojam „prljavi“ sa 42 odnosno 35 posto glasova, ovisno o vremenskoj dimenziji mjerenja (Löw, 2009: 17). Problem je što su ti (i slični) stereotipi izrazito ukorijenjeni u društvo, općeprihvaćeni i iznimno ih je teško mijenjati. Tako Löw dalje piše: „ako uzmemo u obzir rezultat istraživanja provedenog u Hrvatskoj prije 20 godina, koje je pokazalo slične rezultate, a ispitanici su također kao najčešću osobinu Roma navodili riječ „prljavi“ (Šiber, 1988), i nije toliko neočekivano da se u našem istraživanju sadržaj stereotipa nije promijenio između dvije točke mjerenja. Očigledno je stereotip o Romima vrlo stabilan i duboko usađen te ga nije lako promijeniti“ (Löw, 2009: 22-23).

Republika Bosna i Hercegovina

Prema Specijalnom izvještaju o položaju Roma u BiH (*Specijalni izvještaj...*, <http://www.osce.org/bs/bih/110497?download=true>, 13.11.2014), Romi su najbrojniji od 17 nacionalnih manjina u BiH. Prema cenzusu iz 1991. godine, samo se 8000 stanovnika

izjasnilo kao Romi. Međutim, 2010. godine je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH provelo proces evidentiranja Roma i njihovih potreba, te je ukupno evidentirano 17.000 Roma, a procjenjuje se da ih se oko 30-40.000 nalazi u BiH. Bosna i Hercegovina se trudi uključiti Rome što više u društveni, ekonomski i politički život, te je ušla u projekt „Desetljeće Roma 2005. - 2015.“ (<http://www.romadecade.org>, 13.11.2014), a također ih, kroz program „Plan akcije o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika ostalih nacionalnih manjina u BiH“ (http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9296_file3_action-plan-on-the-educational-needs-of-roma-and-members-of-other-national-minorities.pdf, 13.11.2014), nastoji što više integrirati u obrazovni sustav. Specifično političko uređenje Bosne i Hercegovine onemogućava sudjelovanje manjinama u političkim tijelima, te je mnogo pažnje privukao proces Sejdić – Finci pred Europskim sudom za ljudska prava, koji je presudio u njihovu korist protiv Bosne i Hercegovine. Derve Sejdić (izjašnjen kao pripadnik romske manjine) i Jakob Finci (izjašnjen kao Židov), tužili su Bosnu i Hercegovinu u skladu sa člankom 34. Europske konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/194.htm>, 27.3.2015.), jer kao predstavnici manjina nisu mogli biti birani u Predsjedništvo BiH i Dom naroda BiH.

Republika Srbija

Prema cenzusu iz 2011. godine, Roma u Srbiji ima nešto manje od 150 tisuća, što čini 2.1 posto ukupne populacije. Najviše Roma živi na teritoriju beogradskog regiona, gdje tvore 1.7 posto ukupnog broja stanovnika, te na teritoriju Vojvodine, gdje čine 2.2 posto stanovništva (Raduški, 2013). Međutim, položaj Roma nije najbolji, posebice u Vojvodini, gdje je predstavljenost romske etničke grupe u lokalnoj vlasti mnogo niži no što je veličina njihovih etničkih proporcija u ukupnom stanovništvu (Korhecz 2002). Također, još 1348. pojavljuje se pojam *cingarije* u Prizrenu u Srbiji. Vjeruje se da su to preci današnjih Roma koji naseljavaju Srbiju, te je ovo prvi spomen Roma na ovom području. (Liégeois, 2007: 18).

Republika Crna Gora

Prema „Regionalnom izvještaju o borbi protiv diskriminacije i učešću Roma u procesu donošenja odluka na lokalnom nivou“ (<http://www.osce.org/bs/odihr/102084?download=true>, 13.11.2014), u Crnoj Gori se, na popisu 2011. godine, 6.251 stanovnik izjasnio kao Rom (oko 1 posto stanovništva), a njih 2.054 kao Egipćani (oko 0.3% stanovništva). Oni žive u mnogo lošijim ekonomskim uvjetima no ostali građani Crne Gore (4.5 puta veća stopa siromaštva no što je državna razina), te su jako slabo uključeni u edukacijske programe i u političku

aktivnost, ali postoji visoka razina uključenosti Roma u zdravstvene programe u Crnoj Gori (zdravstvenim osiguranjem pokriveno je 89 posto Roma, a programima imunizacije njih čak 94 posto).

Republika Makedonija

Romi u Makedoniji su u periodu od 1953. godine pa do 1994. godine udvostručili svoj broj: sa 20.462, odnosno 1.5 posto stanovništva, popeli su se na 43.732 to jest 2.3 posto stanovništva (Todorovski 2002: 33). Međutim, iako se njihova brojka drastično povećala, oni sami se nisu znali izboriti za bolju poziciju u društvu. Stoga, stopa zapošljavanja Albanaca i Roma najniža je od svih drugih skupina u Makedoniji i ona iznosi, u slučaju Roma, samo 0.7 posto, dok je udio Roma u stanovništvu oko 2.2-2.3 posto. To znači da su Romi potpredstavljeni u udjelu zaposlenog stanovništva za dva i pol puta u omjeru na ukupni broj stanovnika (Todorovski 2002: 41). Važno je naglasiti i da čak 41.7 posto Roma nema završenu osnovnu školu (Todorovski 2002: 42). Međutim, Makedonija je izuzetno važna za položaj Roma na ovim prostorima budući da je Esma Redžepova, makedonska Romkinja, popularizirala romsku glazbu na teritoriju cijele bivše Jugoslavije i postala prva romska izvođačica na radiju. Također, sama je bila prva Romkinja koja je pjevala na romskom jeziku (Silverman, 2012: 206). Nadalje, sama Redžepova za Makedoniju je rekla sljedeće: „Makedonija je najmanje ugnjetavačko mjesto za Rome; to je jedna od prvih zemalja na svijetu koja je imala radio emisiju na romskom jeziku, s pjevanjem i glazbom. Jedan od prvih romskih vođa bio je gradonačelnik (Šutke). Imamo romske članove parlamenta, imamo dva privatna romska tv kanala i nekoliko radio stanica na romskom jeziku, a na nacionalnoj televiziji postoje i dvije polu-satne emisije kako bi nas cijela Makedonija mogla gledati. Makedonija je definitivno jedna od najdemokračičnijih i najprihvaćajućih mjesta za romski narod“ (Silverman, 2012: 213).

3.2.2. Prikaz statističkih podataka u drugim državama

Rumunjska i Bugarska od ostalih se država razlikuju po povezivanju s Romskom populacijom i njihovom brojnosti. U obje države romska glazba čini sastavni dio kulturnog prostora, ali zbog jezične barijere nismo bili u mogućnosti uključiti ih u naše istraživanje. Ipak, kako se radi o državama u bližem okruženju od prostora istraživanja, gdje Romi čine značajnu manjinu, donosimo kratki statistički pregled radi šireg dojma i konceptualizacije podataka.

Republika Bugarska

Prema cenzusu iz 2001. godine, Roma u Bugarskoj ima 365.797, što čini udio u ukupnoj populaciji od 4.6 posto. Međutim, jednako kao i u Rumunjskoj, naglašava se kako cenzus nije precizan što se tiče Roma budući da se mnogi ne izjašnjavaju kao Romi (već najčešće kao Turci i ispovijedaju islamsku vjeru), visoka stopa nataliteta ide uz visoku stopu mortaliteta, te se mnogo Roma vratilo nomadskom stilu života kao produkt društvene krize (Ananieva 2002: 60). Najprisutniji su u najsiromašnijim regijama ili žive u getima velikih bugarskih gradova, a preživljavaju sa jednom trećinom prihoda prosječnog Bugara, pri čemu se mora uzeti u obzir da 65 posto Bugara živi ispod granice siromaštva (Ananieva 2002: 66-67).

Republika Rumunjska

U Rumunjskoj Romi dugo nisu uopće bili promatrani kao etnička manjina, već ih se smatralo socijalnom kategorijom „jako siromašnih, nepismenih ljudi“ (Cernicova i Ghinea 2002: 8). Prema službenim podacima s cenzusa iz 1992. godine, Romi su činili samo 1.8 posto stanovništva (409,723 osobe), međutim naglašava se kako je njihov stvaran broj mnogo sličniji broju mađarske manjine (7.1 posto), pa čak i veći (Cernicova i Ghinea 2002: 9). Ipak, važno je naglasiti da je, između 2000. i 2004. godine, u Parlamentu sjedilo 18 predstavnika manjina, između ostalog i predstavnik romske manjine (Cernicova i Ghinea 2002: 11).

3.3. Primjeri negativnih diskursa u ostalim proizvodima popularne kulture

Mediji

Romi su u medijima vrlo često prikazivani negativno i stereotipno. Istraživanje Igora Kanižaja govori kako Romi pripadaju manjinama o kojima se u Hrvatskoj najviše izvještava, a „manjine koje su znatno brojnije od Roma i Židova nisu u medijima predstavljene kao oni“ (Kanižaj, 2006: 46). Kanižaj navodi kako već postoje određena istraživanja koja se bave predstavljenošću Roma u medijima na Balkanu: u srpskim medijima se „stvora sliku o njima kao o društvenoj grupi kojoj je potrebna pomoć“ (Kanižaj, 2006: 68); u Bugarskoj se „90 posto govora mržnje u novinama odnosi na Rome“ (Kanižaj, 2006: 68); u Mađarskoj je 1997. godine u dnevnim medijima „objavljeno [je] 60 posto tekstova u kojima su Romi predstavljeni kao prijetnja društvu“ (Kanižaj, 2006: 68); dok je u Rumunjskoj situacija najgora – „u tekstovima s temama iz svakodnevnog života dominira kriminal (45%), a akteri su uvijek Romi; golema većina svih diskriminirajućih tekstova, kojih je oko četvrtine, govori o Romima“ (Kanižaj, 2006: 68). Što se tiče Hrvatske, autor navodi kako su tekstovi o Romima u hrvatskim medijima pozitivniji nego što je slučaj sa tekstovima o srpskoj nacionalnoj manjini, međutim naglašava se kako, zbog postojanja stereotipa prema Romima u javnom prostoru, svaki novi senzacionalistički naslov dodatno potiče te stereotipe. Tu je važno napomenuti da Kanižaj u istom djelu iznosi podatak kako je, tijekom tri perioda provođenja istraživanja, u studenom 2001. godine čak 50 posto ukupnog broja tekstova o Romima nosilo senzacionalistički naslov, između travnja i svibnja 2003. godine taj broj je pao na 20.8 posto, da bi u studenom 2003. godine zabilježio lagani porast na 21.4 posto (Kanižaj, 2006: 62). Nadalje, Kanižaj napominje kako u crnoj kronici novinari često naglašavaju narodnost i državljanstvo, premda u većini slučajeva ta informacija uopće nije bitna. Međutim, pozitivno je da se o Romima u crnoj kronici (u hrvatskim medijima) 2003. (u vrijeme provedbe istraživanja) „izvještava kao o žrtvama nekoga događaja, a ne kao o počiniteljima“ (Kanižaj, 2006: 72).

Film

Romi su u filmu također često prikazivani negativno ili stereotipno. U filmovima u kojima i nije eksplicitno tako vrlo se često stiče isti dojam, jer su prikazani siromašni uvjeti života u kojima Romi žive. Tako je primjerice u hororu „*Drag me to Hell*“ (http://www.imdb.com/title/tt1127180/?ref=fn_al_tt_1, 18.12.2014), glavni lik uspješna bankarska službenica (bijelkinja Christine), koja na sebe navuče bijes Romkinje koju mora

iseliti iz kuće zbog naredbi svojih šefova, a koja zatim baci drevnu kletvu na Christine. Slična priča ponavlja se u još jednom filmu, „*Thinner*“ (http://www.imdb.com/title/tt0117894/?ref=mv_sr_1, 18.12.2014), gdje je glavni lik, odvjetnik (bijelac Billy), proklet od strane Roma jer je ubio jednoga od njih.

U filmu iz serijala James Bond, „*Iz Rusije s ljubavlju*“ (http://www.imdb.com/title/tt0057076/?ref=mv_sr_1, 18.12.2014), Romi nisu eksplicitno prikazani kroz određeni lik, međutim jedna scena odvija se u romskom kampu gdje prvo jedna Romkinja pleše kao egzotična plesačica pred Bondom, a nedugo nakon toga počinje borba Roma i Bugara. U ovoj sceni se vidi niz stereotipa o Romima (šatori, konji s kočijama, vatra u sredini kampa, egzotična plesačica), a sve je zaokruženo plesačicinim zavodjenjem Bonda koji zaista i ostane zaveden te uputi opasku svom domaćinu (Romu) kako ga je njegova gostoljubivost u potpunosti očarala.

Također, neki glumci poput Johnnija Deppa, svoju karijeru izgradili su igrajući ulogu Roma u određenim filmovima (*Chocolat* - http://www.imdb.com/title/tt0241303/?ref=mv_sr_1, 18.12.2014; *The Man Who Cried* - http://www.imdb.com/title/tt0206917/?ref=mv_sr_1, 18.12.2014). Autori biografije o Johnny Deppu tako pišu kako je druga uloga dala Deppu „još jednu priliku da stvori značajnu frizuru – ovoga puta konjski rep/pletenicu koja ga čini istovremeno i egzotičnim i pomodnim“ (Blitz i Krasniewicz, 2008: 74). Tu frizuru Depp je koristio i u kasnijoj karijeri i filmovima.

Video

Pretraživanjem YouTubea ključnim riječima *Romi* i *Cigani*, došli smo do spoznaje da je YouTube prepun videa o Romima (332.000 rezultata za pojam *Romi*, odnosno 125.000 za pojam *Cigani*). Što se tiče pojma *Cigani*, rezultati koji su izbačeni većinom su video zapisi kojima je cilj ismijavati Rome, te se u opisu naslova osim ključne riječi nalaze i riječi kao što su „smešno“, „najsmešniji“ i slično. Treba napomenuti i da se tek kao dvadeset i peti rezultat pojavljuje prva pjesma s ključnom riječi u naslovu, dok su sve do tada video zapisi kojima se ismijavaju Romi.

Međutim, što se tiče ključne riječi *Romi*, situacija je bolja. Osim što tražilica izbaci gotovo 200.000 više rezultata, što govori da ljudi češće koriste politički korektan naziv Romi nego često pogrdan naziv Cigani, događa se promjena u tematici video zapisa. Naime, većina videa je socijalne tematike, često isječci iz tv emisija, izjave i intervjui, a već se na sedmom mjestu nalazi pjesma s ključnom riječi u naslovu. Samo dva videa na prvoj stranici (od dvadeset i jednog) imaju za cilj ismijavanje Roma.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I RASPRAVA

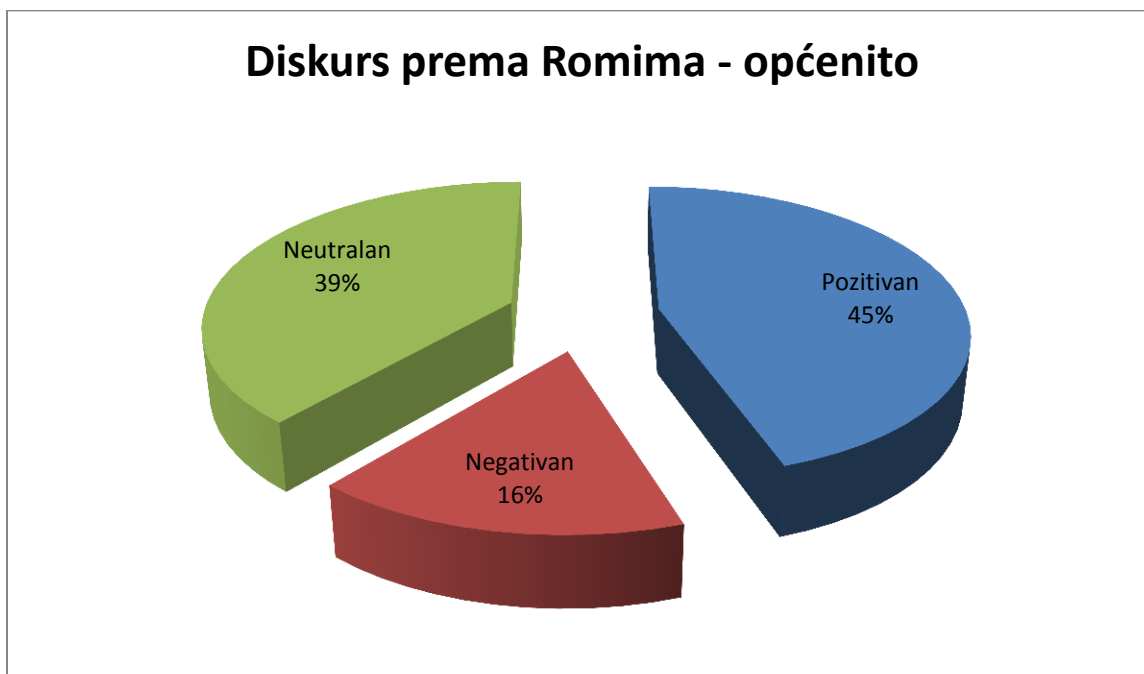
Istraživanje je provedeno u veljači 2015. godine. Uzorak od ukupno 147 pjesama konstruiran je pomoću nekoliko različitih tražilica. Primarna baza pretraživanja bila je YouTube, internetski servis za razmjenu video sadržaja. Odrednice pretraživanja, odnosno ključne riječi pretrage bile su Rom(i); Cigan(i) i Ganci. Osim izravnih rezultata pretrage uzorak je proširen sadržajima koji su se pojavili pod kategorijom povezanih video zapisa. Uzorak je proširen s tri web stranice koje sadrže široke popise pjesama s tekstovima. Web stranice su pretražene posebno prilagođenim tražilicama integriranim unutar samih stranica prema istim ključnim riječima. Zbog sličnosti jezika, ali i nekadašnjeg zajedničkog kulturnog prostora, sve tražilice obuhvaćaju pjesme (i njihove tekstove) zemalja bivše Jugoslavije; Slovenije, Hrvatske, Bosne i Hercegovine, Srbije, Crne Gore i Makedonije.

U prvoj fazi istraživanja pretražen je internetski servis YouTube (www.youtube.com, 4.2.2015), te je pronađeno ukupno 66 pjesama (izravno ili povezanim video zapisima), koje u naslovu ili tekstu pjesme imaju riječi Rom*, Cigan*, Cigo i Ganci. Nakon preslušavanja i transkripcije napravljena je analiza diskursa prema Jakobsonovom modelu. Osim toga, pjesme su klasificirane prema pet najčešćih kategorija u poeziji. U drugoj fazi istraživanja pretražene su web stranice Zasve.net (www.zasve.net, 13.2.2015); Galerija muzičkih pesama (www.tekstovi.net, 17.2.2015), i Tekstovi pesama (www.tekstovi-pesama.com, 19.2.2015). Na prvoj je pronađeno dodatnih 29 pjesama u kojima se na neki način spominju ključne riječi, na drugoj 22 i na posljednjoj 30 pjesama. Ove su pjesme također preslušane, transkribirane i klasificirane prema navedenom modelu.

Jakobson (1960, u Renkema 2004: 60) razvija model razlikovanja funkcija i tipova diskursa. U našem istraživanju prilagodili smo ovaj model istražujući *kontekst* kroz ritam i emociju glazbe; *poruku* kroz tekst čitave pjesme i njezinu klasifikaciju prema poetskim stilovima; *kanal* kao konstantu (govorni izričaj, pjesma) i *kôd* kao diskurzivnost prema Romima, u smislu pozitivne, negativne i neutralne. Kvantitativno smo prikazali rezultate vezane uz kôd i diskurzivnost, dok smo ostale sastavne dijelove modela povezali s identifikacijskom odrednicom Roma u pojedinim pjesmama. Grupe identifikacijskih odrednica definirane su prema učestalosti povezivanja Roma s određenim karakteristikama i/ili stilom života. Iako su identifikacijske odrednice same po sebi neutralne, one su u ovom kontekstu diskurzivne i čine sastavni dio kodiranja i dekodiranja u diskurzivnoj analizi. Na taj smo način definirali šest glavnih kategorija, koje ćemo detaljnije kvalitativno analizirati. Kategorije su: *Romi kao svirači*, *Romi kao zavodnici*, *Romi kao vračevi/gatare*, *Romi kao nomadi*, *Romi izolirani od*

ostatka društva i *Romi kao materijalisti*. Važno je napomenuti da se neke od ovih kategorija preklapaju u određenim tekstovima pjesama i da se, također, vrlo često pojavljuju u kombinacijama.

U ukupnom uzorku od 147 pjesama, pozitivan diskurs pri spomenu *Roma* ili *Cigana* pronalazi se u 66 pjesama, što čini 45 posto (44,9). Negativan diskurs pojavljuje se u svega 24 analizirane pjesme, što čini 16 posto uzorka (16,3). Neutralan diskurs prisutan je u 57 pjesama, odnosno 39 posto uzorka (38,8). S obzirom na to da u najviše pjesama postoji pozitivan diskurs, ovim smo istraživanjem potvrdili središnju pretpostavku da su diskursi o Romima u popularnoj glazbi na području država bivše Jugoslavije pretežito pozitivni (vidi sliku 1).

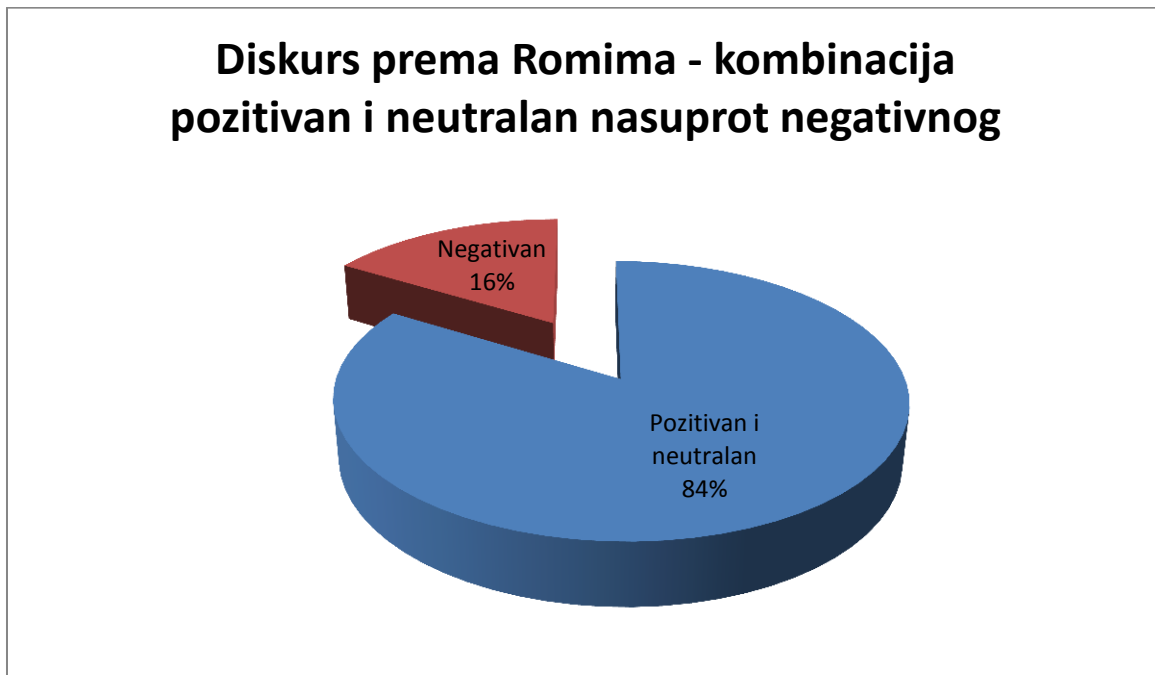

Slika 1. - Prikaz rezultata istraživanja prema kôdu (pozitivan, negativan ili neutralan diskurs)

Ukoliko se pozitivnom diskursu pribroji i neutralan (vidi sliku 2), svoju pretpostavku dodatno potvrđujemo, s obzirom na to da u tom slučaju diskursi koji idu u korist Roma čine ukupno 84 posto (123 pjesme), dok oni koji im idu na štetu čine 16 posto (24 pjesme).

Također, u 26 se pjesama autori/izvođači poistovjećuju s Romima, pjevajući u prvom licu. U personaliziranim pjesmama su se pozitivan i negativan diskurs skoro ravnomjerno rasporedili (8 pozitivno, 7 negativno). Ovdje je zanimljivo da se u njih 11 pojavljuje neutralan diskurs, što nije očekivano u slučaju personalizacije. Ipak, treba naglasiti kako se ovdje većinski radi o

pjesmama glazbenog pravca „rap“, u kojem se riječ Cigan, Ganci ili Cigo koristi za usputni pozdrav i/ili osobni nadimak izvođača.

Slika 2. - Prikaz rezultata istraživanja prema kôdu (pozitivan i neutralan nasuprot negativnog diskursa)

Romi kao svirači

Kod odrednice Roma kao svirača postoji značajna korelacija s općenito definiranim pozitivnim diskursom. Radi se o pretežno ljubavnim pjesmama u kojima Romi igraju ulogu posebnih glazbenih virtuozima koji posjeduju iscjeliteljsku moć. Često ih se zaziva da sviraju o nesretnoj ljubavi, pruže utjehu pjesmom ili pjesmom pošalju poruku. Diskurs smirenja i/ili utjehe može se jedino narušiti povezivanjem te utjehe s alkoholom i „kafanom“. Postoji često spominjanje Roma svirača u kontekstu braće, prijatelja (ili drugova). Izoliranosti, različitosti ili negativne percepcije Roma kao Drugih u ovoj kategoriji nema. Romantična vizija Roma kao glazbenika, muzičara i svirača pojavljuje se i kod drugih autora. U općenitom istraživanju percepcije Roma Ajane Löw, uz sve negativne kategorije kojima su ispitanici opisivali tipičnog pripadnika romske manjine, 2005. godine na visoko deseto mjesto sa sedam posto ispitanika smjestio se pridjev muzikalan (Löw, 2009: 17). Silverman piše kako su Romi istovremeno „proklinjani kao ljudi, a cijenjeni kao glazbenici“ (Silverman 2012: 336). Instrumenti koji se najčešće pojavljuju u tekstovima pjesama su violina i daire. Ova je

kategorija neupitno pozitivna, slavi zanat i umijeće kao karakteristiku Roma, te je možemo definirati i kao najviše pozitivnu od svih ovim radom definiranih kategorija.

Romi kao zavodnici

Još jedna uglavnom pozitivna kategorija, koja je također povezana s pretežito pozitivnim općenitim diskursom je ona Roma kao zavodnika. U tekstovima pjesama ove kategorije slavi se ljepota. Treba naglasiti kako je ova kategorija većinski rodno usmjerena prema ženama. Ipak, u jednom manjem dijelu uzorka karakteristika zavodništva je negativno diskurzivno usmjerena. To su pjesme u kojima se pripadnicu/ka romske manjine optužuje za zaludivanje, otimanje srca i hladnokrvnost. Taj aspekt ove diskurzivne kategorije priznaje nadmoć Roma, pa u tom slučaju ne možemo govoriti o diskursima dominacije kao kod ostalih etiketa prisutnih u tekstovima pjesama. S druge strane, sudbinska datost, posjedovanje čarolije i vračarske sposobnosti nadmoć stavljaju van ljudskih karakteristika, te se u tom kontekstu ne može percipirati kao ljudska osobina koju Romi imaju nasuprot ne-romskog stanovništva, već ju ostvaruju uz pomoć mračnih ili tajnih sila. Ova se kategorija može podijeliti na iznimno pozitivne i iznimno negativne aspekte. Pozitivni su u smislu veličanja ženske ljepote, a negativni u smislu vračarstva, čarobnjaštva i povezivanja zavodništva s nadnaravnim moćima.

Romi kao vračevi/gatare

Ova kategorija je pretežito neutralna. Kao i u kategoriji Roma kao svirača, gatanje se najčešće spominje kao zanimanje. Tu se također radi o pretežito ljubavnim pjesmama koje nemaju izravne veze s Romima kao takvima, već se spominju samo usputno, kao osobe koje su dale informaciju o budućem razvoju (ne)sretne ljubavi ili veze. Ova kategorija je u potpunosti rodno orijentirana: sve gatare koje se spominju isključivo su žene. Može se zaključiti da se u kategoriji svirača uglavnom pojavljuje muški rod, dok se u kategoriji gatara pojavljuje isključivo ženski rod. Za razliku od kategorije svirača i protiv logike samog „zanimanja“, gatare se ne slave zbog svojih umijeća i nemaju dodatno pripisane nadnaravne sposobnosti izvan eventualnog proricanja budućnosti kao takvog.

Romi kao nomadi

Nomadski način života tema je mnogih pjesama. One se mogu podijeliti na nekoliko podvrsta. Jedan manji dio slavi nomadski način života kao veselje i nesputanost. Veći dio nomadski način života percipira kao sudbinsku datost upisanu u karakter Roma zbog koje proizlazi niz problema i nesuglasica. Samo neke od njih su nesretna ljubav između Roma i ne-roma koja je

zbog nomadskog kôda upisanog u karakter Roma u samom početku osuđena na propast ili rastajanje s pripadnicima vlastite društvene skupine. Obje ove skupine nomadski način života karakteriziraju kroz svojevrsni nemir, koji pripisuju kao etničku karakteristiku. Treća podvrsta je u potpunosti neutralna i odnosi se na usputno spominjanje čergi ili pojma cigan-mala (romsko naselje), kao lokacijske odrednice. Uz ovu kategoriju povezane su i geografske odrednice, koje su u drugim kategorijama nepostojeće. Iako geografske odrednice, one su ambivalentne i neodređene, vrlo često opisane riječima „daleko“, „izdaleka“ ili „od nekud“. Referiraju se na dolazak Roma iz dalekih, nedefiniranih područja, i također ukazuju na nomadski način života. Već spomenuta odrednica Carol Silverman (2012) kako su Romi jedini istovremeno pred-moderni i post-moderni globalni građani, nevezani uz klasične geografske okvire, ovdje je potvrđena kroz navedenu apstraktnost područja. Klasična teritorijalnost, koju zamjenjuje suvremena post-teritorijalnost, u ovom se slučaju ne može percipirati kao negativna. Ipak, u tekstovima pjesama ne referira se na Rome kao na građane svijeta, nego na prolaznu kategoriju nekoga tko je došao „iz daleka“, ali će u jednom trenutku i otići.

Romi izolirani od ostatka društva

Pretežito negativna kategorija u kojoj se vrlo često spominje izoliranost, različitost i nemogućnost uklapanja u dominantan način života, različita je od svih dosad definiranih kategorija. U ovoj se kategoriji najčešće nalaze pjesme koje pripadaju socijalnoj tematici, najveći ih dio pripada *rap* žanru glazbe i, za razliku od ostalih kategorija, dominantni su romski izvođači. Za ove je pjesme karakteristično i etiketiranje ili tek usputno nazivanje ostalih izvođača (ili samoga sebe) od milja Ciganima. To ne utječe na pozitivnost kategorije zbog općenite usmjerenosti pjesama prema izoliranosti i razlikama u društvu. U ostatku pjesama, u kojima autori nisu romski izvođači, najčešće je pjesma pisana u prvom licu i personalizirana. U tom manjem dijelu pjesama ljubavne tematike, izoliranost se iščitava ili zabranjenom ljubavi, ili društveno osuđenom ljubavi između Roma i ne-roma.

Romi kao materijalisti

U zadnju kategoriju ubrojeno je tek nekoliko pjesama, ali njih nije bilo moguće uklopiti niti u jednu drugu kategoriju. Ova kategorija korelira s općenito negativnim diskursom, a sveukupni dojam pjesama izrazito je negativan. U ovoj se kategoriji Romi predstavljaju kao spretni, snalažljivi kradljivci, prosjaci i *sponzoruše*. Opjevane karakteristike ukazuju isključivo na materijalnu dobit i promišljanje svih društvenih procesa kroz materijalne okvire.

5. ZAKLJUČCI

Istraživanjem je potvrđena početna pretpostavka kako su diskursi o Romima u tekstovima pjesama popularne glazbe pretežno pozitivni. Ukoliko se pozitivnim diskursima pridodaju i oni neutralni, može se zaključiti da oni, u većinskom smislu, prevladavaju nad negativnima. S obzirom na to da se u ovom istraživanju pokazalo kako u samo 16 posto pjesama postoje negativni diskursi, usporednom analizom postojeće literature o negativnim diskursima u ostalim proizvodima popularne kulture možemo zaključiti da je ova etnička manjina prikazana na najmanje diskriminatoran način upravo u pjesmama.

Analizom 147 pjesama, konstruirali smo šest kategorija odnosno kôdova kojima su Romi okarakterizirani. Osim jedne izrazito negativne kategorije, sve su ostale ili pozitivne ili neutralne, tako da i skupni diskursi o Romima u pjesmama popularne glazbe imaju pretežno pozitivan karakter. Najčešće spomenute kategorije, ona Roma kao svirača u muškom rodu, te Romkinja kao gataru u ženskom rodu, zapravo su pokazatelji tradicionalnih zanimanja kojima se oni bave sukladno nomadskom načinu života. Upravo je nomadski način života također jedna od karakteristika koja se Romima pripisuje u popularnoj glazbi, i za koju je karakterističan geografski neodređen i ambivalentan prostor. Neteritorijalnost Roma u suvremenom kontekstu sve češćeg negiranja teritorijalnosti, otvara novu dimenziju promišljanja ove etničke manjine u globalnim kozmopolitskim okvirima. Ova neteritorijalnost i potencijalna diskurzivnost geografskih odrednica koje se pojavljuju, mogla bi predstavljati logičan nastavak istraživanja.

Istraživanja eminentnih autora ukazuju da romska glazba, nomadski način života i migratorni procesi ostavljaju traga u europskom, ali i svjetskom kulturnom prostoru. Iako stalno u potrazi za novim životnim prostorom, i negirani od strane svijeta kao „Drugi“, Romi u glazbi, a i sama romska glazba, u većini su dijelova svijeta dobro prihvaćeni te čak i asimilirani u različitim kulturnim izričajima. Balkan se, u nedostatku kulture kao odrednice, čini ishodišnom točkom u Europi poznate i prihvaćene romske glazbe.

U širem društvenom smislu, podaci dobiveni ovim istraživanjem ukazuju na činjenicu da je popularna glazba dobar način za neutraliziranje negativnih diskursa, te za potencijalno stvaranje pozitivnih u kontekstu Roma.

6. POPIS LITERATURE

KNJIGE I ČLANCI

1. Ananieva, Nora (2002) *The Role of Self-Government for the Consolidation of the Bulgarian Ethnic Model*, u: *National minorities in South-East Europe: legal and social status at local level*, Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.
2. Andrews, Molly; Squirre, Corrine; Tamboukou, Maria (2013) *Doing Narrative Research*, London/Thousand Oaks/New Delhi/Singapore: SAGE Publications.
3. Ashton-Smith, Alan (2013) *Gypsy Punk: Towards a New Immigrant Music*, doktorska disertacija, Birkbeck, University of London.
4. Baker, Catherine (2010) *Sounds of the Borderland: popular music, war and nationalism in Croatia since 1991.*, Surrey/Burlington: Ashgate.
5. Blitz, Michael; Krasniewicz, Louise (2008) *Johnny Depp: a biography*, Westport: Greenwood Press.
6. Blommaert, Jan (2005) *Discourse. A Critical Introduction*, Cambridge/New York, Melbourne/Madrid/Cape Town/Singapore/São Paulo: Cambridge University Press.
7. Cernicova, Mariana; Ghinea, Anca (2002) „Local Administration – an Important Playground for Ethnic Minorities in Romania“, u: *National minorities in South-East Europe: legal and social status at local level*, Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.
8. Cvitanović, Marin (2009) “(Re)konstrukcija balkanskih identiteta kroz popularnu glazbu“, *Migracijske i etničke teme*, 25 (2009), 4: 317–335.
9. Čolović, Ivan (2008a) *Balkan – teror kulture*, Beograd, Biblioteka XX vek.
10. Čolović, Ivan (2008b) “Teror kulture na Balkanu”, *Zarez*, X/224, 7th February, 2008.
11. Daynes, Sarah (2009) „A Lesson of Geography, on the Riddim: The Symbolic Topography of Reggae Music“, u: Johansson, Ola i Bell, L. Thomas (2009) *Sound, Society and Geography of Popular Music*, Surrey/Burlington: Ashgate.
12. Defarges, Philippe Moreau (2006) *Geopolitički rječnik*, Zagreb: CPI.
13. Dittmer, Jason (2010) *Popular culture, Geopolitics & Identity*, Lanham/Boulder/New York/Toronto/Plymouth, UK: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
14. Dittmer, Jason (2013) *Captain America and Nationalist Superhero. Metaphors, Narratives and Geopolitics*, Philadelphia: Temple University Press.
15. Hudson, Ray (2006) „Regions and place: music, identity and place“, *Progress in Human Geography*, 30/5(2006): 626–634.

16. Kanižaj, Igor (2006) *Manjine – između javnosti i stvarnosti : nacionalne manjine u novinama 2001-2005*, Zagreb: Sveučilišna knjižara.
17. Knight, David, B. (2006) *Landscapes in Music: Space, Place and Time in World's Great Music*, Lanham/Boulder/New York/Toronto/Plymouth, UK: Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
18. Kohercz, Tamás (2002) „Access to Employment in Public Sector Concerning Ethnic Minorities in Vojvodina“, u: *National minorities in South-East Europe: legal and social status at local level*, Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.
19. Leyshon, Andrew; Matless, David i Revill, George (1998) *The Place of Music*, New York: The Guilford Press.
20. Liégeois, Jean-Pierre (2007) *Roma in Europe*, Strasbourg Cedex: Council of Europe Publishing.
21. Löw, Ajana (2009) „Ispitivanje izraženosti predrasude prema Romima u periodima različite zastupljenosti Roma u hrvatskim medijima“, rad za Rektorovu nagradu u ak.god. 2008/2009., Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, http://www.unizg.hr/rektorova/upload_2009/Ajana_Low.doc, 13.11.2014.
22. Luketić, Katarina (2013) *Balkan: od geografije do fantazije*, Zagreb: Algoritam.
23. Malvinni, David (2004) *The Gypsy Caravan*, London/New York: Routledge.
24. Marković, Aleksandra (2013) *Sounding stereotypes: Construction of place and reproduction of metaphors in the music of Goran Bregović*, doktorska disertacija, Amsterdam School for Cultural Analysis (ASCA).
25. Mills, Sara (2003) *Michel Foucault*, London/New York: Routledge.
26. Ó Tuathail, Gearóid; Dalby, Simon; Routledge, Paul (2007) *Uvod u geopolitiku*, Zagreb: Politička kultura.
27. Petrović, Duško (2006) „Anatomija identiteta: Teoretiziranje identiteta“, *Ethnological Researches*, 1(11): 209–233.
28. Ploštajner, Zlata (2002) „Autochthonous and Newly-Formed Minorities: Two Different Approaches“, u: *National minorities in South-East Europe: legal and social status at local level*, Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.
29. Raduški, Nada (2013) „Etnički procesi i nacionalne manjine u Srbiji po popisu 2011. godine“, dostupno na portalu časopisa *Nova srpska politička misao*, <http://www.nspm.rs/kuda-ide-srbija/etnicki-procesi-i-nacionalne-manjine-u-srbiji-po-popisu-2011.-godine.html?alphabet=1>, objavljeno 8.12.2013., pretraženo 13.11.2014.

30. Renkema, Jan (2004) *Introduction to Discourse Studies*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
31. Said, Edward (2008) *Orijentalizam*, Beograd: Biblioteka XX vek.
32. Scollon, Ron i Scollon, Suzanne Wong (2001) *Intercultural Communication: A Discourse Approach*, Malden/Oxford: Blackwell Publishing.
33. Silverman, Carol (2012) *Romani Routes: Cultural Politics and Balkan Music in Diaspora*, Oxford: Oxford University Press.
34. Silverman, Carol (2014) „Global Gypsy Music: Issues of Migration, Appropriation and Representation“, u: Krüger, Simone i Trandafoiu, Ruxandra (2014) *The Globalization of Music in Transit: Music Migration and Tourism*, New York/ Oxon: Routledge.
35. Shuker, Roy (2002) *Popular music: The Key Concepts*, London/New York: Routledge.
36. Tatalović, Siniša (2005) *Nacionalne manjine u Hrvatskoj*, Split: Stina.
37. Todorova, Maria (2006) *Imaginarni Balkan*, Beograd: Biblioteka XX vek.
38. Todorovski, Ilija (2002) „Legal and Social Status of the Minorities at Local Level in the Republic of Macedonia“, u: National minorities in South-East Europe: legal and social status at local level, Zagreb: Friedrich Ebert Stiftung.
39. van Dijk, Teun, A. (1993a) „Principles of critical discourse analysis“, *Discourse&Society*, 4 (2): 249–283.
40. van Dijk, Teun, A. (1993b) *Elite Discourse and Racism*, Newbury park/London/New Delhi: SAGE.
41. Zorko, Marta; Mostarac, Hrvoje (2014) „Popularna geopolitika Japana: geopolitički diskursi Anime serijala“, *Medijske studije*, 2 (2014), 5: 4–18.

DOKUMENTI

1. *Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda*, <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/194.htm>
2. *Izveštaj o poštovanju ljudskih prava u Hrvatskoj za 2003. godinu*, http://photos.state.gov/libraries/croatia/43650/human/hrights_report_2003_hr.pdf

3. *Plan akcije o obrazovnim potrebama Roma i pripadnika ostalih nacionalnih manjina u BiH*, http://www.romadecade.org/cms/upload/file/9296_file3_action-plan-on-the-educational-needs-of-roma-and-members-of-other-national-minorities.pdf
4. *Regionalni izvještaj o borbi protiv diskriminacije i učešću Roma u procesu donošenja odluka na lokalnom nivou*, <http://www.osce.org/bs/odihr/102084?download=true>
5. *Specijalni izvještaj o položaju Roma u Bosni i Hercegovini*, Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, 2014.
<http://www.osce.org/bs/bih/110497?download=true>

MREŽNE STRANICE

1. Galerija muzičkih pesama, www.tekstovi.net
2. Portal međunarodne baze filmova, <http://www.imdb.com>
3. Portal časopisa Nova srpska politička misao, <http://www.nspm.rs>
4. Službena stranica Desetljeća za Rome, www.romadecade.org
5. Tekstovi pesama, www.tekstovi-pesama.com
6. YouTube, www.youtube.com
7. Zasve.net, www.zasve.net

7. PRILOZI

Prilog 1. – Popis analiziranih pjesama

<i>Izvođač</i>	<i>Naslov pjesme</i>	<i>Diskurs</i>
Adamov, Gordana (Lepa Lana)	Ciganka	NEUTRALAN
Aličić, Ljuba	Cigani moji	POZITIVAN
Aličić, Ljuba	Ciganin sam 'al najboljši	NEGATIVAN
Aličić, Ljuba	Hej Cigani, braćo moja	POZITIVAN
Armenulić, Silvana	Ciganka sam mala	POZITIVAN
Armenulić, Silvana	Ciganine sviraj, sviraj	POZITIVAN
Atomsko sklonište	Kraljica cigana	NEGATIVAN
Avdić, Ferid	Ciganka/Hej Ciganko vragolanko	POZITIVAN
Bajić, Nedjeljko Baja	Verujem, ne verujem	NEUTRALAN
Balašević, Đorđe	Bože, Bože	POZITIVAN
Balašević, Đorđe	Julija	NEGATIVAN
Balašević, Đorđe	Svirajte mi jesen stiže, dunjo moja	POZITIVAN
Balašević, Đorđe	Ne volim	NEGATIVAN
Balašević, Đorđe	Naposletku	NEUTRALAN
Balašević, Đorđe	Da ti je BMW	NEUTRALAN
Baya Bosanac	Ciganka	NEUTRALAN
Bekić, Beki	Cigani su nebom prošli	POZITIVAN
Beogradski sindikat	Gala Socijala	NEGATIVAN
Bešlić, Halid	Lijepa Ciganke	POZITIVAN
Bitter, Ljiljana i MSR	Ciganine sviraj, sviraj	POZITIVAN
Black MC	Ja sam Cigan	POZITIVAN

Blagne, Helena	Ciganka glej	NEUTRALAN
Bogdan, Zvonko	Evo banke	NEUTRALAN
Bogdan, Zvonko	Nema ljepše djevojke	POZITIVAN
Bogdan, Zvonko	Ja se opraštam Cigani sa vama	POZITIVAN
Bogdan, Zvonko	Ženio se stari Cigan	NEUTRALAN
Bogdan, Zvonko	Jedan stari kontrabas	POZITIVAN
Bojanić, Bane	E moj brate, Cigani me prate	POZITIVAN
Bojanić, Miloš	Ciganka mi sudbinu prorekla	NEUTRALAN
Bolesna braća	Telefon faki	NEUTRALAN
Bročić, Jelena	Svadbene kočije	NEUTRALAN
Brzi	Neće me pa neće	NEUTRALAN
Cetinski, Toni	Od milijun žena	POZITIVAN
Cigani Ivanovići	Cigani ljubljat pesni (original)	POZITIVAN
Crvena jabuka	Čarolija (kad prestane)	NEUTRALAN
Cvijetić, Nenad	Zašto zovem Cigane	POZITIVAN
Čolić, Zdravko	Ti si mi u krvi	NEGATIVAN
Damjanović, Stevo	To, Cigani, to	POZITIVAN
Divlje jagode	Ciganka	NEUTRALAN
DJ Krmak	Papagaj	NEUTRALAN
Dječaci	Cigan	NEGATIVAN
Dvojka	Šta si mili Bože Ciganima dao	NEGATIVAN
Džinović, Haris	Ciganin i violina/Ciganin sam ja	NEUTRALAN
Đorđević, Sanja	Plati Cigane	NEUTRALAN
Edo Maajka	Jadranka	POZITIVAN

Fil Tilen	Kutija	NEGATIVAN
Frenkie	Gang Bang	NEGATIVAN
Frenkie	MC	NEUTRALAN
Frenkie	Povratak Cigana	POZITIVAN
Gašparac, Ćiro	Laže selo, lažu ljudi	POZITIVAN
Gembler	Svirajte noćas	NEUTRALAN
Grupna terapija	Naježda	NEGATIVAN
Gypsy Mafia	Ciganska posla	POZITIVAN
Gypsy Mafia	Zato što sam Rom	NEUTRALAN
Gypsy Mafia	Ciganin u dnu duše	NEUTRALAN
Gypsy Mafia	Ponosni Cigani	NEUTRALAN
Hamidović, Rizo	Gataj mi Ciganko/Otvori karte Ciganko	NEUTRALAN
Hamulić, Mesud Hamula	Plava Ciganka	POZITIVAN
Ilić, Miroslav	Beograde	NEUTRALAN
Isović, Safet	Ne ljubi Ciganku	NEGATIVAN
Isović, Safet	Moj konjić mili	NEGATIVAN
Ivković, Žika	Ja volim majko Ciganku	NEUTRALAN
Karleuša, Jelena	Sudbinu poreci	NEUTRALAN
Kitić, Mile	Plava ciganka	NEGATIVAN
Kočiš Zec Vladimir	Plava Ciganka	POZITIVAN
Kojić, Dragan Keba	Mara	NEUTRALAN
Kontra featuring Frenkie	Počinje saga	NEUTRALAN
Korado in Brendi	Kam so šli vsi Cigani	NEGATIVAN

Kovačević, Goran	Hej Cigani, braćo tamburaši	NEUTRALAN
Krankšvester	Ljetna shema	NEUTRALAN
Krankšvester	Shimmy Shimmy Yavore (obrađena)	NEUTRALAN
Kuliš, Duško	Recite joj Cigani	POZITIVAN
Kuliš, Duško	Cigani stari drugovi	POZITIVAN
Kuliš, Duško	O, Cigani	POZITIVAN
Lačni Franz	Cigani v prahu	NEGATIVAN
Lendero, Saša	Ljubim cigana Jana (prerada)	NEGATIVAN
Leteći Odred	Hajde Cigane	POZITIVAN
Lihović, Belmin	Ciganka talijanka	POZITIVAN
Livnjak, Omer	Amela	NEUTRALAN
Mačak u čizmama	Dodirni me	POZITIVAN
Majke	Cigan	NEUTRALAN
Makadam	Cigani	POZITIVAN
Mara i Derventske Lole	Volim svoje Cigane	POZITIVAN
Marković, Zorica	Parižani	POZITIVAN
Mercedes, Bora	Cigani, braćo mila	POZITIVAN
Mikri Maus	Str8 Up Cigan	NEGATIVAN
Mikri Maus	The best of picketine	NEUTRALAN
Mikri Maus	Ganferska sapunica	NEUTRALAN
Mikri Maus	Kuku lele	NEGATIVAN
Mirić, Mitar	Ciganče	POZITIVAN
Mirić, Mitar	Cigančica	POZITIVAN
Mirsada i jarani	Ciganka mi gatala	NEUTRALAN

Monogamija	Never walk alone	NEUTRALAN
Muharemović, Jasmin	Nisu važne boje	POZITIVAN
Muslimović, Halid	Čerge i Ciganka	NEUTRALAN
Muslimović, Halid	O, Ciganko moja	POZITIVAN
Muslimović, Halid	Ej jarane kućo stara	NEUTRALAN
Narodna makedonska	Mila mamó Ciganče	POZITIVAN
Nižetić, Luka	Obećanja	POZITIVAN
Omerika, Mustafa	Noćas ludujem	POZITIVAN
Pejaković, Zlatko	Čerge	NEUTRALAN
Pestner, Oto	Ciganska kri	NEUTRALAN
Petrović, Ljiljana	Romi, Romi	NEUTRALAN
Prti Bee Gee	Hevi doze	NEUTRALAN
Prti Bee Gee	Simpatije	NEUTRALAN
Prti Bee Gee	The Riddler	NEUTRALAN
Ritam srca	Nađite me Cigani	POZITIVAN
Rokvić, Marinko	Ovo je moja kuća	POZITIVAN
Smak	Daire	POZITIVAN
Sneki	Ciganka	NEGATIVAN
Spuzić, Bora Kvaka	U krčmu staru	POZITIVAN
Spuzić, Bora Kvaka	Sviraj Cigane	POZITIVAN
Stanarčić, Branka	Romske duše	POZITIVAN
Stare žice	Cigo Cigane	POZITIVAN
Stari prijatelji	Cigani	POZITIVAN
Starogradske	Ciganski rastanak	NEUTRALAN

Stoja	Bela ciganka	NEGATIVAN
Stoja	Potopiću ovaj splav	NEUTRALAN
Stojanić, Ranko	Svake noći u kafani	POZITIVAN
Šaulić, Šaban	Ciganka pesmu pevala	POZITIVAN
Šaulić, Šaban	Dok mogu očima da gledam	NEUTRALAN
Šerbezovski, Ajnur	Volim jednu Ciganku	POZITIVAN
Šerbezovski, Ajnur	Da li bi se udala	POZITIVAN
Šerbezovski, Muharem	Ciganin sam i umem da volim	NEUTRALAN
Šerbezovski, Muharem	Ciganko vatrenog oka	POZITIVAN
Šerbezovski, Muharem	Majko Ciganko	NEGATIVAN
Šerifović, Verica	Ciganska snaja	POZITIVAN
Tamburica Pet	Ciganski ristanak	NEUTRALAN
Tepić, Rifat	Ciganka	POZITIVAN
Topčagić, Nada	Plava Ciganka	POZITIVAN
Trajkovska, Marija	Plava ciganka	NEGATIVAN
Trajkovska, Marija	Čergarka	POZITIVAN
Tri Pet Sedam (357)	Cigane	POZITIVAN
Varga, Ivan i Paldum, Hanka	Ciganka	NEGATIVAN
Vesele Štajerke	Hej Ciganka	NEUTRALAN
Vorotović, Božo	Gatala mi ciganka	NEUTRALAN
Vuco, Siniša	Magija	NEUTRALAN
Zdravković, Boban	Ciganima srce daću	POZITIVAN
Zdravković, Boban	Ciganka	NEUTRALAN
Zdravković, Toma	Cigani tiho svirajte	POZITIVAN

Zdravković, Toma	Ciganka moja	POZITIVAN
Zdravković, Toma	Lele, lele, Ciganko	POZITIVAN
Zdravković, Toma	Zašto Cigo tužnu pesmu sviraš	NEUTRALAN
Zli Tony	Bassivity Digital Cypher 3	NEUTRALAN
Zmijanac, Vesna	Ciganka	NEUTRALAN
Živković, Predrag Tozovac	O Cigani gdje ste/Ovamo Cigani	POZITIVAN
Živković, Predrag Tozovac	Sviraj Ciganine	POZITIVAN

8. SAŽETAK

ANALIZA NARATIVA I DISKURSA O ROMIMA U POPULARNOJ GLAZBI NA PODRUČJU BIVŠE JUGOSLAVIJE

U radu su analizirani diskursi o Romima u tekstovima pjesama popularne glazbe na području bivše Jugoslavije. Popularna geopolitika, kao usmjerenje kritičke, suvremene geopolitike, uzeta je za središnji teorijski okvir jer se bavi proučavanjem diskursa u popularnoj kulturi. Interdisciplinarni pristup proizlazi iz metodologije istraživanja i metoda analize narativa i diskursa uobičajenih u različitim disciplinama društvenih znanosti. Za potrebe rada prilagođen je Jakobsonov model funkcija diskursa i njihove tipologizacije, prema kojem su analizirani tekstovi 147 pjesama popularne glazbe u kojima se spominju Romi (i Cigani). Rezultati istraživanja potvrdili su središnju pretpostavku kako su diskursi u ovom proizvodu popularne kulture uglavnom pozitivni. Za razliku od diskursa o Romima koji se pojavljuju u drugim proizvodima popularne kulture, uključujući masovne medije, ovo je izolirani primjer pozitivne percepcije ove etničke manjine. Detaljnijom analizom kodova i njihovim dekodiranjem, konstruirano je šest kategorija diskursa koji se pojavljuju u popularnoj glazbi na području bivše Jugoslavije: Romi kao svirači, Romi kao zavodnici, Romi kao vračevi/gatare, Romi kao nomadi, Romi izolirani od ostatka društva i Romi kao materijalisti.

KLJUČNE RIJEČI: Diskursi, Romi, Cigani, popularna glazba, bivša Jugoslavija

9. SUMMARY

NARRATIVE AND DISCOURSE ANALYSIS OF ROMA MINORITY IN POPULAR MUSIC IN EX-YUGOSLAVIA COUNTRIES

This paper analyzes discourses of Roma people in popular music texts that originate from cultural space of ex-Yugoslavia. Popular geopolitics, as a direction in Critical contemporary geopolitical thought, is taken as a main theoretical framework since it explores discourses in popular culture products. Interdisciplinary approach to methodology and methods derives out of the fact that discourse analysis is well known and appreciated method in all variety of disciplines in social sciences. Due to the needs of this research, Jakobson's model for functions and types of discourses has been modified in order to analyze 147 lyrics of popular songs in which "Roma" and "Gypsies" are mentioned. The results of this research confirmed the hypothesis that, in this specific product of popular culture, discourses are mostly positive. As a main difference from discourses that appears in other products of popular culture, including mass media, this is an isolated example of positive perception of this ethnic minority. Through detailed analysis of codes and by decoding them, six categories of discourses were found: Roma people as musicians, Roma people as seducers, Roma people as fortune-tellers, Roma people as nomads, Roma people as isolated from the "Rest" and Roma people as materialists.

KEY WORDS: Discourses, Roma, Gypsies, Popular Music, Ex-Yugoslavia